

PROF. DR. MÜMTAZ TURHAN'IN
MİLLÎ KÜLTÜR VE HALK KÜLTÜRÜ İLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

Views and Suggestions About the National Culture and
Folk Culture of Prof. Dr. Mümtaz Turhan

Dr. Lütfi SEZEN*

ÖZ

1903 yılında Erzurum'un Horasan ilçesinin Akçataş (*Zanzak*) köyünde doğup 01.01.1969 tarihinde İstanbul'da hayata veda eden Mümtaz Turhan'ın (yapmış olduğu bilimsel çalışmalarla) Türk milli kültürüne büyük hizmetleri olmuştur.

Türk düşünce tarihinin XX. yüzyılda yetiştirdiği önemli isimlerden birisidir. Tecrübî (deneysel) psikoloji alanında Batılı anlamda ilk Türk psikologudur. İlmî şöhreti ülke sınırlarını aşmış, çalışmaları Avrupa ve Amerikan üniversitelerinde seminer konusu olarak işlenmiştir. Eğitimin ilkokuldan üniversiteye kadar bir bütün olarak ele alınmasını ister. Ona göre iyi bir ilkokula sahip olmayan maarif (eğitim) sisteminde, iyi bir ortaöğretim ve yükseköğretimde gerçekleşemez. Kalkınmanın rehberi olarak bilimi görür. İlimin ışığından herkesin yararlanmasını ister. Bilim adamının asıl görevinin halka rehberlik etmek olduğunu belirterek bilgi ile donanmış, ilkeli, kişilikli, çalışkan, üretken bilim adamlarının çoğalmasını arzu eder.

Makalemize konu olan Mümtaz Turhan, Türk fikir hayatında derin izler bırakmış, ilkelerinden ve kişiliğinden taviz vermeyen, halkına rehberlik edebilen, örnek alınması gereken bir şahsiyettir. Araştırmamız onun çalışmaları ve hizmetleri ile ilgilidir.

Anahtar Sözcükler: Mümtaz Turhan, Halk Kültürü, Milli Kültür, Bilim, Psikoloji.

ABSTRACT

Born in Akçataş (*Zanzak*) village of Horasan district of Erzurum in 1903 and died in Istanbul on 01.01.1969 Mümtaz Turhan (made scientific studies) has been great services in the Turkish national culture.

He is one of the most prominent names in the XX. century of Turkish intellectual history. He is the first Turkish psychologist in experimental (experimental) psychology in the Western sense. Scientific fame has transcended the borders of the country, efforts were made as a seminar topic in European and American universities. He wants education to be addressed as a whole from primary school to university. According to him, at education system if it does not have a good primary school, it would not take place a good secondary and higher education. He sees science as a guide to development. He wants everyone to take advantage from the light of science. He stated that the main duty of scientists to guide the public, and he desires proliferation of scientists who armed with information, principled, personality, hardworking, productive.

Mümtaz Turhan who is subject to our article, left deep traces the life of the Turkish ideas, not compromise principles and personality, can guide the people, a figure that to be taken as a sample. Our research is about his studies and services.

Key Words: Mümtaz Turhan, Folk Culture, National Culture, Science, Psychology.

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, (lsezen@atauni.edu.tr)

Giriş

Erzurum'un Aşağı Pasin yöresinde; 1936, 1942, 1948 yılları arasında uzun süreli bir araştırma yapan Prof. Dr. Mümtaz Turhan, doğup büyüdüğü yöreye ait kültür değişmelerini evrensel değerlerle karşılaştırmalı olarak inceleyen bir bilim adamıdır. Alan araştırması yöntemiyle Türkiye, Avrupa ve Amerika'da yaptığı derleme, tespit ve gözleme dayanan çalışmalarıyla bir dönemin kültür değişmelerine ışık tutmuştur. Yaptığı mukayeseli çalışmalarla toplumlar arası kültürel benzerlik ve farklılıkları tespit etmiş, kültürlerin toplum hayatındaki önemini etkili bir biçimde vurgulamıştır.

Bu çalışmada onun millî kültür, halk kültürü ve kalkınma ile ilgili görüşleri özetlenecek, özellikle kişisel gözlemlerimiz, aile çevresiyle yaptığımız görüşmeler ve bazı özel mektuplarından edindiğimiz bilgiler ortaya konulacaktır.

1. Hayatı ve Kişiliği

Prof. Dr. Mümtaz Turhan 1903 yılında *Erzurum'un Horasan ilçesine bağlı Akçataş Akçataş (Zanzak) köyünde* doğdu.⁽¹⁾ Çevrenin toprak beylerinden *Şeref Bey'in* oğludur. Okumaya çok küçük yaşta başladı. Henüz okul çağına gelmeden ailesi tarafından tutulan *Cüce Hoca'dan*, daha sonra da *İsmail Hoca'dan* ders aldı. Bu sıralarda babası öldü. Babasının ölümünden sonra amcası *Mehmet Ali (Turhan) Bey, Mümtaz Turhan'ı*, annesi *Cebriye Hanım'ı* ve kardeşleri *Miktat (Pasin)* ile *Enver (Pasin)'i* himayesine aldı. Amcası *Mehmet Ali Bey, Mümtaz Turhan'ın* okuması için büyük çaba göstermiştir. Okul çağı gelince onu kendisinden iki yaş küçük kardeşi *Miktat (Pasin)* ile birlikte kendi köyüne sekiz km mesafedeki *Azap köyüne* okumaya gönderdi. Dayısı *Samet Bey (Erturan)* de oğulları *İbrahim (Erturan)* ve *Halit (Sezen)'i* okumaları için *Azap köyüne* gönderiyordu. Bu dört kuzen 8 kilometrelik yolu *Azap köyünde*, çevrenin tanınmış muallimlerinden *Mustafa Efendi (Özkaya)'den* ders almak için yürüyerek gidip akşam eve dönüyorlardı.⁽²⁾

Halit Sezen, Azap köyüne okumaya gidişleri ile ilgili bir anısını şöyle dile getirmiştir: "Mümtaz Bey, kardeşi Miktat, ağabeyim İbrahim ve ben her gün

1 *Resmi Kaynaklarda Mümtaz Turhan'ın doğum tarihi 1908 olarak belirtilmektedir. Ancak hocamızın gerçek doğum tarihi 1903'tür. 1905 doğumlu babam Halit Sezen ile hala-dayı çocuklarıdır. Mümtaz Turhan'ın kendisi, amcası Mehmet Ali Turhan, dayısı Samet Erturan ve diğer yakın akrabalar onun babam Halit Sezen'den iki yaş büyük olduğunu söylerlerdi.*

2 *Mustafa Efendi (Özkaya): O yıllarda yörede büyük saygınlığı olan bir eğitimcidir. Yöredeki insanların okumasında ve eğitim düzeyinin yükselmesinde büyük çabaları olmuştur. Prof. Dr. Mümtaz Turhan ve onunla anne tarafından akraba olan Prof. Dr. Zeki Başar Muallim Mustafa Efendi'nin öğrencileridir. Mustafa Efendi, Atatürk tarafından da takdir görmüş birisidir.*

erkenden kalkar, belimize çıkınlarımızı (yiyeceklerimizi) bağlar Azap köyüne yürüyerek okumaya gider, akşama geri dönerdik. Biz geri dönerken acıkacağımızı, açlıktan dizlerimizin ferinin (kuvvetinin) kesileceğini düşünmez, yiyeceklerimizi başka çocuklarla paylaşırdık. Akşamleyin köye dönünce açlıktan dizlerimizin ferisi kesilir, yürüyemezdik. Bizim bu durumumuzu gören Mümtaz, yedekte sakladığı yiyeceği bize yedirir, dizlerimize güç gelince yeniden yürümeye başladık.”

Sınıf arkadaşlarından *Ömer Bayrakçı* ise *Mümtaz Turhan* ile ilgili olarak *Azap* köyü ilkokulunda geçen bir anısını şöyle dile getirmiştir: “*Bir gün sınıfı bir müfettiş geldi. Bizlere soru sormaya başladı. Mümtaz Bey, sorulan sorulara yaşının üstünde çok mantıklı cevaplar veriyordu. Bu durum karşısında müfettiş: “Evladım senin ismin nedir?” diye bir soru yöneltti. O da “adım Mümtaz, efendim” dedi. Müfettişin cevabı şu oldu: “Evladım sen ilerisinde adın gibi mümtaz bir şahsiyet olacaksın.”*

Birinci Cihan Harbi'nin başlaması ile (1914) *Mümtaz Turhan'ın* yaşadığı *Aşağı Pasin* yöresi *Rus* istilasına uğradı. İstiladan kurtulabilenler Orta Anadolu'ya göç etmeye başladılar. *Mümtaz Turhan* da amcası *Mehmet Ali Bey'in* nezaretinde, diğer aile bireyleri ile birlikte *Kayseri'ye* göç ettiler (1915). Bir müddet sonra *Kayseri'de* yeniden okula başladı. İlk ve ortaokulu *Kayseri'de* tamamladı (1924). Ailesi önceden varlıklı olmasına rağmen, muhacirlik nedeniyle imkânlarını kaybetmişlerdi. *İstiklal Harbi'nin* bitmesi ile (1924) ailesi *Erzurum'a*, topraklarının başına dönmeye karar verdi. Fakat o, amcası *Mehmet Ali Bey'e* *Erzurum'a* dönmeyeceğini, okumak istediğini söyledi. Ailesinden ayrılmakla daha çok sıkıntı çekeceğini bildiği hâlde tahsilini yarıda bırakmadı. Parasız yatılı öğrenci olarak *Bursa Lisesini* kazandı. *Bursa Lisesinden* 1927 yılında mezun oldu.

Yüksek tahsilini Almanya'da Berlin ve Frankfurt üniversitelerinde tamamladı. 1935 yılında yurda döndü. 1936 yılında *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine* tecrübi psikoloji asistanı olarak tayin edildi. 1939'da doçent, 1953 yılında profesör oldu. “*Psikoloji Kürsüsü Başkanlığı*” dışında hiçbir idari ve siyasi görevi kabul etmedi. Ömrünün sonuna kadar öğretim üyesi olarak çalıştığı kürsüsünde pek çok öğrenci yetiştirdi. Türk kültürüne ve eğitimine değerli hizmetler verdi. *Mevhibe Hanım'dan* doğma *Figen* ve *Nesrin* isimli iki kız babasıdır. 1 Ocak 1969 Çarşamba günü 66 yaşında vefat etti.

Her mesleği erbabının yücelteceğini savunan *Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın* akademik kişiliği yanında, memleket meseleleri ile ilgili sosyal bir yanı da bulunuyordu. Milliyetçi istikamette kurulmuş, ilmî ve fikrî ekolün önde gelenlerindedir. Taklitçiliğe karşıydı. Örf, âdet ve inançlarımızın korunması kaydıyla bilimde ve teknikte Batı'dan yararlanılmasını istiyordu. Ona göre kalkınmanın rehberi bilimdir. Rehberimizin bilim olmasını istiyordu. En verimli yatırımın eğitime

yapılan yatırım olduğunu sık sık tekrar ederdi. Bilim adamının esas görevinin halka rehberlik etmek olduğunu vurgulardı. Sağlam bir kültürün yerleşmesi en büyük arzusuymdu. İlim ve kültür ışığından herkesin faydalanmasını istiyordu.

Mümtaz Turhan, mütevazı bir insandı. Hiçbir zaman başarılarıyla övünmezdi. Ağırbaşlılığı ve olgunluğu ile örnek alınması gereken bir insandı. Basit dedikodulardan hoşlanmaz, az fakat öz konuşurdu. Sakin, haysiyetli, vakur bir kişiliğe sahipti. *Mümtaz Turhan*, kişiliği, ilkeleri ve çalışmaları ile örnek alınması gereken bir bilim adamıdır.

2. Millî Kültür – Halk Kültürü ve Kalkınma İle İlgili Görüşleri

İlmî araştırmalarına ilk olarak Batı'da başladı. *Cambridge Üniversitesinde* hazırladığı "*Kültür Değişmeleri*" isimli araştırması ile şerefli bir doktora payesi kazandı. İlmî şöhreti *Avrupa'da* kalmayıp *Amerika'ya* yayıldı. "*Garplılaşmanın Neresindeyiz?*" isimli eseri İngilizceye tercüme edilmiş olup birçok *Amerikan* üniversitesinde seminer konusu olarak işlenmiştir. Almanca ve İngilizce olarak yazdığı birçok eseri *Türkiye* dışında da büyük ilgi görmüştür.

Türk düşünce tarihinin XX. yüzyılda yetişen en büyük isimlerinden birisidir. Asıl alanı psikoloji olmasına rağmen, birçok bilim dalıyla ilgili araştırmalar yapmış, özellikle millî eğitimimizin meselelerine büyük ilgi duymuştur. Türk millî eğitiminin problemlerini çok iyi bilen ve isabetli teşhisler koyan bir bilim adamıdır. Gösterdiği çözüm yolları hâlâ güncelliğini korumaktadır.

Prof. Dr. Mümtaz Turhan, tecrübî (deneysel) psikoloji alanında *Batılı* anlamda ilk Türk bilim adamı sayılabilir. Daha sonraki çalışmaları sosyal konuların incelenmesine yöneliktir. "*Yerinde gözlem*" metodunu kullanarak çevresel ve sosyal psikolojinin öncülüğünü yapmıştır.

"*Maarifimizin Ana Davaları*", "*Atatürk İlkeleri ve Kalkınma*", *Üniversite Problemi*" başlıklı çalışmaları, sayısı yirmiye yaklaşan eserlerinden sadece birkaçıdır. Yerli ve yabancı pek çok gazete ve dergide; *Türkçe*, *İngilizce* ve *Almanca* olarak yayımlanmış araştırmaları vardır.

Kültür konusunu, *Türkiye'de Ziya Gökalp'tan* sonra en ciddi bir tarzda işleyen bilim adamlarımızdan biri *Mümtaz Turhan'dır*. *Aşağı Pasin* yöresinden beş köyde; -*Azap*, *Dalbaşı* (*Zars*), *Değirmenler* (*Ardos*), *Akçataş* (*Zanzak*), *Taşlıgüney* (*İslâmsor*)- 1936-1948 yılları arasında görülen değişime "*Kültür Değişmeleri*" isimli eserinde yer vermiş, yöre kültürünü, örf, âdet, yaşayış tarzı olarak ele almış, ilmî metotlardan faydalanarak tarihî, sosyal ve psikolojik bakımdan tetkik etmiştir.

Prof. Dr. Mümtaz Turhan, eğitimin ilkokuldan üniversiteye kadar bir bütün olarak ele alınmasını ister. Ona göre, her kademe bir üsttekinin ihtiyaç ve taleplerine göre şekillenmelidir: “İyi bir ilkokula sahip olmayan maarif sisteminde, muhakkak ortaokul ve liseler de sakattır. Hele maarif sisteminin omurgasını teşkil eden lise bozulmuşsa, kendisinden beklenen fonksiyonları lâıki ile ifa edemiyorsa ve milletlerarası asgari seviyeye erişmemişse, o memlekette hakiki bir üniversiteyi gerçekleştirmek son derece güçleşmiştir.” (Turhan 1959: 28)

Başka memleketlerde, maarifçilik ihtisasının en zor ve komplike iş kabul edildiğini belirten *Prof. Dr. Mümtaz Turhan*, eğitim plan ve programlarının uzun hedeflere göre yapılmasını, ilmî bir zihniyetle ele alınmasını ister. İlköğretim seferberliğinin sadece okuma-yazma öğrenilmesi şeklinde düşünülmesine karşıdır. Öğretmen okulları ve eğitim enstitülerinin ıslah edilerek dört yıllık fakülteleere dönüştürülmesini, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin de fakülte mezunu olmalarını ister.

Turhan, gelişmiş ülkelerin eğitimi en faydalı yatırım olarak gördüklerini hatırlatır: “Her millet, ister iktisadî ve içtimaî bakımdan geri kalmış olsun, ister sanayî veya teknik itibariyle en ileri mertebeye erişmiş olsun, malî kudreti nispetinde her şeye tercihen ilme, ilim müesseselerine, ilim araştırma merkezlerine muazzam meblağlar ayırmaktadırlar. Bu paralar, ilmî araştırmalara, millî müdafanın temelini teşkil ettiği için sadece nefis müdafaası kaygısı ile yatırılmıyor. İlmî araştırmalara verilen paraların iktisadî bakımdan en verimli bir yatırım olduğu bilindiği için bir fedakârlıktan kaçınılmamaktadır.” (Turhan 1959: 54-55)

Mümtaz Turhan, temelinde ilim olmayan bir eğitim düşünmez. Türkiye'nin en büyük ihtiyacının ciddi ilmî müesseseleri ve iyi yetişmiş bilim adamları olduğunu her vesile ile tekrar eder. Medeni memleketlerde, bilim adamlarının halkın sahip olduğu millî değerleri geliştirme yolunu seçtiklerini, buna bağlı olarak halka liderlik etme fırsatı bulduklarını söyler. Bizdeki halk-aydın anlaşmazlığının ve halkın aydına güvenmemesinin sebebi olarak da aydınları gösterir: “Bizde, tahsil sistemi, bilgi diye verdiği bazı malûmat kırıntılarına mukabil en bariz millî karakter vasıflarını tahrip eder. Verimsiz de olsa halk çalışkandır, münevver tembelliği öğrenir. Halk kanaatkâr, ağırbaşlı, vakur ve hürmetkârdır, münevver açgözlü, lâubali, şarlatan, ya saygısız veya dalkavuk olur. Halk dindar, manevî kıymetlere bağlı, münevver ise ne dindar ne dinsizdir. Bu mukayeseyi, münevverin büyük ekseriyetinin aleyhine olmak üzere, istediğiniz kadar uzatabilirsiniz. Bu bakımdan maarif sistemimiz adamakıllı ıslah edilmedikçe, tahsil yapmanın faydalı olup olmadığı üzerinde düşünmeye değer.” (Turhan 1959: 88-89)

Bilgi bakımından, gelişmiş ülkelerin halkıyla, Türk halkı arasında bir fark görmeyen Turhan'a göre asıl uçurum aydınlar arasındadır. Bizde, birtakım ilişki-

ler ve tesadüflerle unvan sahibi olup kendisini bilim adamı görenleri aydın saymaz. Gelişmiş ülke aydınlarının büyük çaba ve emek karşılığı, kafa yorarak teknolojik gelişmeleri gerçekleştirdiklerini belirten *Mümtaz Turhan*, şöyle devam eder: “*Türk münevverleriyle (bazı istisnalar dışında) Garp münevverleri arasında uçurumlar kadar fark vardır. Binaenaleyh Türkiye’nin geri kalışının sebebi, halkın cehaleti değil, münevverlerin gerek keyfiyet, gerek kemiyet bakımından kifayetsiz oluşudur.*” (Turhan 1959: 88)

İlmi, milletlerin derdine çare olarak düşünen *Prof. Dr. Mümtaz Turhan*, “*maarifin hal çarelerinin arayışı içindedir. Bilhassa milli eğitimle ilgili meseleler üzerinde yoğunlaştırdığı düşüncelerinde, memleketin kalkınması için batı tekniğine sahip elemanların çoğalmasını sağlayacak bir politikanın önemini usanmadan savunmuştur.*” (Toğrol 1988: 3)

Prof. Dr. Mümtaz Turhan doğup büyüdüğü köy, akraba ve çevresini hiçbir zaman ihmal etmemiştir. Fırsat buldukça yaz tatillerinde köyüne gelir, kendi eliyle diktiği ağaçların bakımı ile ilgilenirdi. Modern hayvancılık, makineleşme ve kooperatifleşmenin faydalarını sıralar, köylülere yol göstermeye çalışırdı. Köye her gelişinde ısrarla vurguladığı isteklerinin gerçekleşmediğini görünce de şöyle bir yakınması olurdu: “*Benim araştırma ve önerilerim, bırakınız Avrupa’ya, Amerika’da bile ciddiye alınıp üniversitelerde seminer konusu yapılırken, düşüncelerimi kendi köylülerime ve yakınlarıma izah etmekte güçlük çekiyorum.*”

Köylü kadınların ağır işlerde çalışmasına, özellikle tandırlarda ekmek pişirmelerine çok üzüldü, köy meydanında ortaklaşa bir fırın yapılarak (*Avrupa’daki köylerde olduğu gibi*) ekmeğin bu fırında pişirilmesini isterdi. Köylüler onun bu isteğini de “*Hocam iyi olur*” diyerek geçiştirirlerdi. Onu en çok rahatsız eden konulardan biri de köylülerin kendi aralarındaki basit çıkar çatışmaları idi. Köylü ve yakınlarından bencil, çıkarıcı ve dedikoducu olanlara değer vermezdi.

Köyde en çok değer verdiği kişilerin başında; amcası, *Mehmet Ali Bey (Turhan)*, dayısı *Samet Bey (Erturan)*, dayısının eşi *Bedriye Hanım (Erturan)* ve dayısının oğlu (halen hayatta olan) *Servet Erturan* gelmekte idi. Köye geldiği zaman dayısı *Samet Bey’e* misafir olur, yengesi *Bedriye Hanım’a* her gün farklı bir mahallî yemek yaptırırdı.

Köyde en iyi anlaşıp en çok güven duyduğu kişi kuzeni *Servet Erturan* idi. Köydeki arazisiyle ilgili iş takibini ona yaptırır. İstek, temenni ve şikâyetlerini sözle veya mektupla ona bildirirdi.

Servet Erturan'a gönderdiği Göztepe-İstanbul 22.06.1966 tarihli mektupta yengesi Bedriye Hanım'ın vefatından duyduğu üzüntüyü şöyle dile getiriyor: "Canım Servet'çiğim, Sana karşı çok mahcubum. Bundan önceki mektubunu cevapsız bıraktığım için çok müteessirim. Ablamın ölümüne son derece üzuldüm. Onu ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Annemden sonra köyde en çok onu severdim ve kendisinde daima annemi hatırlardım. Her ikisinin de kaybı beni çok sarstı. Maalesef benim tecessüslerim, dışarıya vuran, boşalan neviden değil. Ben teessür duyunca daha çok içime büzülüyor ve uyuşuk bir hale geliyorum. Bu gibi maddî ve manevî hareketsizlik beni kımlıdayamaz bir vaziyete sokuyor. İşte bu yüzden uzun müddet sana da yazamadım.

Kavaklık için giriştiğin zahmetlere çok teşekkür ederim. Benim bütün ümidim o. Aileyi kurtarabilirse o kurtaracaktır. Bu gidişle ziraat bizim o havalide ölmüştür. Ona saplanıp kalanlar aç kalacaklardır. Binaenaleyh şimdiden tedbir almak icap ediyor. Ya böyle kavak dikmek veya en kurak zamanlarda bile yetişecek hayvan yemleri ekip onunla hayvan yetiştirip bununla geçinmek gerekecek ya da aç kalınacaktır. Çünkü topraklar, ekile ekile zayıflamış, iklim kuraklaşmış, buna mukabil nüfus artmıştır. Bugünkü şartlar altında bu iptidai ziraata bel bağlamak aptallıktır ama kimse işin farkında değil. Neyse geldiğim zaman bu hususta daha fazla konuşuruz.

Ben ancak Ekim ayında gelebileceğim. Burada beklemedik bazı hadiseler gelmemi imkânsız hale getirdi. Şüphesiz o vakte kadar daha haberleşiriz. Şimdilik dayımın, amcamın ellerinden, sizlerin de gözlerinizden öperim."

Servet Erturan'a yazmış olduğu 01.06.1967 tarihli mektubunda dayısı Samet Bey'in rahatsızlığından duyduğu üzüntüyü şöyle dile getiriyor: "Sevgili Servet, Dayımın hastalığına çok üzuldüm. Kendisini fırsat buldukça bir doktora göstermen iyi olur. Bu yaşta birinin hasta olsa da olmasa da vakit vakit muayene edilmesi lazımdır. Yaşlılıkta gelen hastalıklardan ancak bu şekilde korunulabilir. Şimdi tekrar sıhhatte olmasına çok sevindim.

Servet'çiğim dayımın, amcamın ellerinden sizlerin hepinizin gözlerinden öperim. Mektup kısa olduğu için özür diler, tekrar gözlerinden öperim."

Mümtaz Turhan'ın Servet Erturan'a yazmış olduğu daha pek çok mektup vardır. Bütün bunlar, hocamızın vefat edinceye kadar köyü ve yakınları ile olan iletişimini koparmadığını gösteriyor.

Sonuç

Prof. Dr. Mümtaz Turhan, yurt içinde ve yurt dışında yapmış olduğu bilimsel çalışmaları ile Türk kültürüne büyük hizmetler vermiş, kültürümüzün

evrensel bir kimlik kazanmasına vesile olmuş bir bilim adamıdır. Çalışmalarının çeşitli dillere çevrilip *Avrupa ve Amerika'daki* üniversitelerde seminer konusu olarak işlenmesi bunun bir kanıtıdır. Araştırmalarında çok isabetli tespit ve teşhisleri vardır. İlköğretim okullarında görev yapacak olan öğretmenlerin üniversite mezunu olmaları fikri ona aittir. Bu fikri yaklaşık yarım asır önceden ısrarla savunmuştur.

Eğitime yapılacak yatırımı en kârlı yatırım olarak görür. Temelinde ilim olmayan bir eğitim düşünemez. *Türkiye'nin en büyük ihtiyacının ilkeli, kişilikli, çalışkan ve üretken bilim adamlarının yetiştirilmesi olduğunu ısrarla dile getirir.* Birtakım tesadüf ve ilişkilerle unvan sahibi olmuş, kişiliksiz, ilkesiz, zamana ve ortama göre renk değiştiren, dalkavuk, çıkarımın esiri olan kişilerden bilim adamı olamayacağını savunur. *Batı'daki bilim adamlarının çok çalışarak kendi insanlarına başarılı bir biçimde rehberlik ettiklerini vurgular.* Bazı istisnalar dışında bizdeki bilim adamlarının halkın gerisinde kalmasından üzüntü duyar.

KAYNAKÇA

- SEZEN, Lütfi, *"Mümtaz Turhan'ın Eğitim Görüşleri"*, Millî Kültür Dergisi, Kültür Bakanlığı Yayını, Sayı: 87 (Ağustos 1991), s. 39.
- _____, *"Büyük Kaybımız Mümtaz Turhan"*, 1 Ocak 1970, Hürsöz gazetesi, Erzurum.
- TOĞROL, Beğlan, *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul 1988.
- TURHAN, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri*, 1000 Temel Eser Serisi, Millî Eğitim Yayınevi, İstanbul 1969.
- _____, *Yüz İfadesinin Tefsiri Hakkında Tecrübi Bir Tetkik*, Rıza Coşkun Matbaası, İstanbul 1941.
- _____, *Maarifimizin Ana Davaları ve Hal Çareleri*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1954.
- _____, *Garplışmanın Neresindeyiz?*, Türkiye Basımevi, İstanbul 1959.
- _____, *Toprak Reformu ve Köy Kalkınması*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1964.
- _____, *Atatürk İlkeleri ve Kalkınma*, Şehir Matbaası, İstanbul 1965.
- _____, *Üniversite Problemi: Yağmur Yayınevi*, İstanbul 1967.